

VARNOSTNO OKOLJE V SLOVENIJI: POVEZANOST IN SOODVISNOST NACIONALNE IN ČLOVEKOVE VARNOSTI

BERNARDA TOMINC, ANDREJ SOTLAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bernarda.tominc@um.si, andrej.sotlar@um.si

Kompleksnost varnostnega okolja ne izhaja samo iz številnih med seboj povezanih virov ogrožanja, h kompleksnosti prispeva tudi soodvisnost različnih ravni zagotavljanja varnosti. Koncepta nacionalne in človekove varnosti sta oba usmerjena v zagotavljanje varnosti in dobrobiti družbe/posameznika, čeprav se v osnovi bistveno razlikujeta. Koncept nacionalne varnosti običajno največ pozornosti namenja tistim grožnjam, ki vplivajo na strateški in razvojni potencial države, ki torej ogrožajo življenjske in strateške interese ter cilje države. Brez zagotovljene nacionalne varnosti ni mogoče računati na uresničevanje človekove varnosti, ki je danes osrednji koncept zagotavljanja varnosti, usmerjen na varnost posameznika. Ta koncept odgovornost za varnost vse bolj nalaga lokalnim oblastem oz. lokalnim skupnostim, saj je njihova naloga skrb za dobrobit lokalnega prebivalstva. Zatorej je nujno izvesti oceno groženj, ranljivosti in tveganj na nacionalni in lokalni ravni. Zaradi njihovega pogostega prepletanja in soodvisnosti pa je nujna usklajenost in sodelovanje med lokalnimi in nacionalnimi ravni odločanja in delovanja na področju varnosti.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.2](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.2)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
človekova varnost,
nacionalna varnost,
zaznavanje varnosti,
soodvisnost,
varnostne grožnje,
tveganja in izzivi

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.2](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.2)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

human security,
national security,
security perception,
interdependence,
security threats,
risks,
and challenges

SECURITY ENVIRONMENT IN SLOVENIA: CORRELATION AND INTERDEPENDENCE BETWEEN CONCEPTS OF NATIONAL AND HUMAN SECURITY

BERNARDA TOMINC, ANDREJ SOTLAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bernarda.tominc@um.si, andrej.sotlar@um.si

The complexity of the security environment does not arise solely from numerous interconnected sources of threat; it is also influenced by the interdependence of different levels of security provision. Both concepts (national security and human security) are directed towards ensuring safety and well-being for society and individuals, although they fundamentally differ. The focus of the national security concept typically emphasises threats that affect the strategic and developmental potential of the country. Without assured national security, the realisation of human security—a central concept in security provision—cannot be guaranteed. Responsibility for security is increasingly placed on local authorities or communities, as their task is to promote the well-being of the local population. Conducting assessments of threats, vulnerabilities, and risks at both national and local levels is crucial. Due to their frequent overlap and interdependence, coordination and collaboration between local and national decision-making and action in the field of security are essential.

1 Uvod

Razprava izhaja iz predpostavke, da človekova in nacionalna varnost sovpadata. Še več, večina pristopov k človekovi varnosti izpostavlja državo kot njenega ključnega garanta, saj ima legitimno pravico uporabe fizičnega nasilja za zagotavljanje človekove in državne varnosti. So pa potrebe posameznika postale pomembna vhodna determinanta v oblikovanju nacionalne in mednarodne varnostne politike (Prezelj, 2008). Torej koncept človekove varnosti ne nadomešča ali izpodriva tradicionalnih konceptov nacionalne in mednarodne varnosti, ampak ga dopolnjuje tako, da ga usmerja na človeške vidike varnosti. Koncepti človekove, nacionalne in mednarodne varnosti se vzajemno krepijo. Pa vendar varna država še nujno ne pomeni varnih ljudi in se država ne pojavlja vedno v vlogi garanta varnosti, ampak kot problem varnosti sam – to lahko ponazorimo s primeri političnega nasilja, omejevanja svobode izražanja, socialne ogroženosti, zanemarjanja okoljske varnosti zaradi gospodarskih interesov ipd.

Koncept človekove varnosti je bil razvit leta 1994 v okviru Poročila Združenih narodov o človekovem razvoju (United Nations Development Programme [UNDP], 1994), kjer je človekova varnost opredeljena z vidika odsotnosti različnih groženj. Še pred tem, leta 1991, je UNDP že opredelil človekovo varnost kot osvobojenost od strahu in pomanjkanja, leta 1994 pa predvidel prenos fokusa varnosti z jedrske varnosti na človekovo varnost in leta 1999 opozoril na številne žrtve in kršitve človekovih pravic v znotrajdržavnih oboroženih spopadih (Grizold in Bučar, 2011). Človekova varnost je kompleksen koncept, ki poleg odsotnosti fizičnih groženj, kot sta vojna in nasilje, vključuje tudi socialno, ekonomsko, okoljsko in zdravstveno varnost.

Ta, dokaj nov koncept, je prinesel številne novosti v odnosu do tradicionalnega koncepta (nacionalne) varnosti, kar se še posebej nanaša na posameznika kot temeljni referenčni objekt varnosti. Nobenega dvoma ni, da je svet globalno povezan, v določeni meri pa nam počasi prihaja v zavest tudi to, da dinamika globalizacije škodi perspektivi človekovega razvoja in zagotavljanju osnovnih človekovih potreb (Hampson, 2008). Zato se poleg globalizacije danes pojavlja še en fenomen, in to je individualizacija, v okviru katerega se poudarja pomen posameznika, saj ima človekova varnost neposredne učinke na mir in stabilnost, zato je izražen močan interes po celostnem zagotavljanju varnosti (Grizold in Bučar,

2011). Posameznikova naravna potreba po varnosti, dostojanstvu in razvoju je ključna za celotno družbo. Če posameznik ni varen, nima možnosti razvoja, ne uresničuje lastnega blagostanja, to vpliva na stabilnost in mir v družbi ter posledično tudi na nacionalno varnost. Globalizacija in individualizacija torej dodatno vplivata na razumevanje človekove varnosti, saj sta neposredno povezana z mirom, stabilnostjo ter osnovnimi človekovimi potrebami.

Pri proučevanju človekove varnosti moramo upoštevati tudi značilnosti sodobnega varnostnega okolja in njegove kompleksnosti oziroma sestavljenosti ter medsebojni povezanosti, saj se pogosto v enkratnem dogodku pojavi več različnih dimenzij groženj (Tominc in Sotlar, 2021). Na primer podnebne spremembe, naravne nesreče, migracije, terorizem, pandemije ipd. imajo neposreden vpliv na človekovo varnost.

V prispevku je analizirano zaznavanje varnostnih pojavov v lokalni skupnosti. Pri tem je simptomatično, da je veliko najbolj motečih pojavov mogoče razložiti ravno skozi prizmo človekove varnosti.

2 Konceptualizacija človekove varnosti

Človekova varnost je osredotočena na osebno varnost pred nasiljem (ang. *violence*) ali škodo (ang. *harm*) in na dostop do osnovnih življenjskih potrebščin. Sem sodi zaščita posameznika pred kriminaliteto in terorizmom, nalezljivimi boleznimi, politično in drugo korupcijo, množičnimi migracijami itd. (Vogrin idr., 2008). Tvorec besedne zveze Lincoln Chen (Bajpai, 2000, citirano v Vogrin idr., 2008) je menil, da »strokovni izraz človekova varnost usmerja koncept varnosti k preživetju, dobrobiti in svobodi ljudi. Človekova varnost je cilj, končni smisel vseh varnostnih prizadevanj. Druge oblike varnosti, na primer vojaška, niso končni cilj. Druge oblike varnosti so lahko le sredstva za končni cilj, ki ga predstavlja človekova varnost.« (Vogrin idr., 2008, str. 12).

Koncept človekove varnosti, ki vsebuje ekonomsko, prehransko, zdravstveno, okoljsko, osebno, skupnostno in politično razsežnost varnosti (Malešič, 2012; Smith, 2002; Tsai, 2009; UNDP, 1994) je bil oblikovan v duhu kritičnih teorij¹, še posebej

¹ Kritične teorije poglobljajo spoznanja tradicionalnih šol varnosti in so tudi one izzvale državocentrično perspektivo zagotavljanja varnosti in so v ospredje postavile posameznika kot temeljni referenčni objekt in družbene skupine (poddržavne in nedržavne referenčne objekte). O varnosti govorijo kot o izpeljanem konceptu, ki izhaja iz političnih in filozofskih pogledov na svet. V bistvu se poudarja potreba po premiku osredotočenosti iz vojaških razsežnosti

konstruktivizma², in predpostavlja, da so glavna referenčna točka zagotavljanja varnosti posamezniki, ki predstavljajo državo in ne država sama kot taka.

UNDP je izpostavil, da občutek ogrožanja oziroma negotovosti izhaja bolj iz skrbi glede vsakdanjega življenja kot iz strahu pred kataklizmičnem svetovnem dogodku (Grizold in Bučar, 2011; Smith, 2002; UNDP, 1994), saj nacionalne in mednarodne skupnosti pogosto prezrejo posameznika in njegove potrebe. Torej gre pri človekovi varnosti za to, kako ljudje opredelijo lastno varnost in kaj je njim pomembno (vrednote in norme), njihovo zaznavanje pa je lahko drugačno ali celo nasprotujoče na primer politično definiranim virom ogrožanja. Ko začno ljudje razmišljati o skupnih interesih, tudi definicija varnosti postane »človekocentrična« (Tsai, 2009). Človekocentrični pogled na zagotavljanje varnosti pa je nujen za nacionalno, regionalno in globalno stabilnost (UNDP, 1994).

Glavne značilnosti paradigme človekove varnosti so: (1) človekova varnost je univerzalna skrb, ki je pomembna za ljudi po vsem svetu, saj so grožnje skupne vsem; (2) sestavni deli človekove varnosti so medsebojno odvisni, saj grožnje človekovi varnosti ne ostanejo znotraj državnih meja; (3) človekovo varnost je lažje doseči z zgodnjo intervencijo (npr. preprečevanjem) kot s pozno intervencijo; in (4) človekova varnost je usmerjena na ljudi tako, da se ukvarja s tem, kako ljudje »živijo in dihaajo« v družbi (Smith, 2002; UNDP, 1994).

Soglasja o pomenu koncepta človekove varnosti trenutno ni možno doseči, prav tako pa ni jasno, kako bo ta koncept dejansko operacionaliziran. Koncept človekove varnosti se razvija v grobem v tri smeri: (1) pozornost je še vedno usmerjena v nasilne konflikte; (2) vse več pozornosti se namenja razumevanju človekovih potreb na poti do trajnostnega razvoja; (3) negujejo se visoki standardi človekovih pravic (Smith, 2002). Človekova varnost presega tradicionalne predstave o varnosti in se

obnašanja države na posameznike, skupnosti in identitete (Smith, 2002). Na temelju kritičnih teorij se je oblikovala politika varnosti in emancipacije, ki opozarja na neustreznost obstoječih teorij in izpostavlja posameznika kot ključni referenčni objekt varnosti, hkrati pa varnost povezuje z emancipacijo človeka na različnih področjih njegovega bivanja (Malešič, 2012).

² Nova svetovna ureditev, ki je nastopila po koncu hladne vojne in po padcu Berlinskega zidu je zahtevala prevetritev tradicionalnih paradigem preučevanja varnosti, zagovarja bolj sociološki pristop (Huysmans, 2002), pripisuje pomen družbenim razmerjem (Agius, 2013) in daje večji pomen kulturnim dimenzijam oblikovanja politik (Hough, 2004). Konstruktivistična paradigma je postala ena od prevladujočih pristopov k preučevanju varnosti (Balzacq, 2010) in se usmerja v stran od materialistične perspektive, ki zagotavlja moč v mednarodnih odnosih. Pri konstruktivizmu najdemo zametke sekuritizacije, ki se je razvila v okviru Københavenske šole, saj konstruktivizem zastavlja vprašanje (Agius, 2013), kako sta varnost in grožnje varnosti »družbeno konstruirana« pojma.

osredotoča na vprašanja, kot je razvoj in spoštovanje človekovih pravic (Tadjbakhsh, 2005).

Debate okrog koncepta oziroma paradigme zagotavljanja človekove varnosti se vrtijo na treh ravneh: (1) okrog odgovornosti mednarodne skupnosti za zaščito in promocijo temeljnih naravno danih pravic posameznika do »življenja, svobode in iskanja sreče«; (2) okrog humanitarnosti (predvsem s poglobljanjem in krepitevijo mednarodnega humanitarnega prava); (3) okrog ekonomskih, prehranskih, zdravstvenih, okoljskih, osebnih, skupnostnih in političnih razsežnosti varnosti (Hampson, 2008; Malešič, 2012; Smith, 2002; Tsai, 2009; UNDP, 1994). Prvi dve se nanašata na ožjo opredelitev človekove varnosti, tretja pa na širšo opredelitev.

Grizold in Bučar (2011) prevzemata Newmanove štiri pristope h konceptu človekove varnosti: (1) pristop, ki poudarja temeljne človekove dobrine (blaginja je kazalnik varnosti); (2) dogmatični oziroma intervencionistični pristop (človekova varnost se mora nujno usmeriti na posameznika); (3) razvojno pogojen pristop, kjer je razvoj sredstvo in ne cilj; in (4) pristop, usmerjen na netradicionalno varnost in civilno družbo.

Predstavniki ožjih pristopov se usmerjajo na nasilne grožnje posameznikom, čeprav priznavajo povezanost teh groženj z drugimi družbenimi pojavi, kot so revščina, šibke vlade in razne oblike socioekonomskih in političnih vplivov. Ti pristopi izpostavljajo nujno pomoč, preprečevanje in reševanje sporov ter gradnjo miru (Hampson, 2008; Vogrin, 2008).

Predstavniki širših pristopov pa zagovarjajo stališče, da se mora varnostna agenda razširiti proti grožnjam lakote, bolezni, naravnih nesreč, ki ubijejo več ljudi kot vojna, genocid in terorizem, in predstavljajo tudi temelje človekove ogroženosti. Bolj kot nasilje poudarjajo razvojne probleme (Hampson, 2008; Vogrin, 2008).

Pristop človekove varnosti poskuša preoblikovati tradicionalne predstave o varnosti, uokvirjene v smislu nacionalne in regionalne stabilnosti ter stabilnosti političnih in gospodarskih sistemov, in se osredotočiti na človeka. Jamstvo nacionalne varnosti torej ni več v vojaški moči, temveč v ugodnih socialnih, političnih in gospodarskih razmerah, spodbujanju človekovega razvoja in varovanju človekovih pravic (Tadjbakhsh, 2005).

Tam, kjer država nima močnih (stabilnih) institucij, je običajno več varnostnih problemov, pri čemer ne mislimo samo na vojne in druge konflikte, ampak na razširjenost korupcije, kriminalitete in socialnih tveganj (brezposelnost, revščina). To je dokazal tudi Englehart (2009; citirano v Trobbiani, 2013), ki je na podlagi podatkov dokazal jasno in pozitivno povezanost med močjo (stabilnostjo) državnih institucij in spoštovanju človekovih pravic v več kot 140 državah sveta.

Izguba oz. pomanjkanje človekove varnosti (kot so socioekonomsko pomanjkanje, surove kršitve človekovih pravic, širjenje epidemioloških groženj, kot je HIV/aids itn.) ima neposredne učinke na mir in stabilnost tako znotraj držav kot med njimi. Zato je tudi v interesu držav, da varnost (tj. ne le fizični obstoj, ampak tudi blaginjo) svojemu prebivalstvu in tudi širši mednarodni skupnosti zagotavljajo celostno (Grizold in Bučar, 2011). Celostni pristop k varnosti združuje tako posameznika kot družbo kot celoto (globalizacijo in individualizacijo) in združuje različne dimenzije varnosti.

Pregled različnih razumevanj človekove varnosti pokaže, da pristopi poudarjajo predvsem netradicionalne grožnje varnosti, vendar pa pri tem ne zanemarjajo oziroma zavračajo tradicionalnih groženj. Koncept človekove varnosti je prinesel številne novosti v odnosu do tradicionalnega koncepta (nacionalne) varnosti, kar se še posebej nanaša na posameznika kot temeljni referenčni objekt varnosti za razliko od države. Osnova koncepta tradicionalne varnosti je suverenost države, medtem ko je osnova koncepta človekove varnosti suverenost posameznika (Prezelj, 2008).

Zagovorniki človekove varnosti izpostavljajo zlasti naslednje prednosti koncepta:

- predstavlja novo paradigmo razmišljanja o varnosti, ki se osredotoča na grožnje v vsakdanjem življenju ljudi (npr. prehrana, kriminaliteta itd.);
- usmerja pozornost od države k ljudem;
- izpostavlja povezanost varnosti in nevarnosti v sodobnem svetu;
- utegne prispevati k temu, da bo manjšina (bogati) razvila bolj tankočuten in odgovoren odnos do večine (revni) v svetu;
- lahko spodbudi pozitivno globalno zavedanje ljudi;
- spodbuja interdisciplinarno raziskovanje (Grizold in Bučar, 2011).

Kritiki človekove varnosti konceptu očitajo, da je preveč vseobsežen in zato ne dosega ciljev pri izboljšanju pogojev za človeka (Human Security Initiative, 2011).

Kaldor idr. (2007) v t. i. madridskem poročilu predlagajo, da naj postane koncept človekove varnosti ključni koncept varnostnega delovanja EU v prihodnosti. EU je namreč postala globalni varnostni akter, ki posreduje v številnih krizah po svetu. Tudi NATO se vedno bolj ukvarja z zagotavljanjem človekove varnosti. Že proces širjenja v svoji politični dimenziji izpostavlja kriterij demokratičnega političnega sistema in spoštovanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin za članice. Poleg tega pa se vojaki zveze NATO vedno bolj soočajo z nalogami zagotavljanja varnosti za ogrožene skupine ljudi (humanitarne naloge, naloge izgradnje lokalne infrastrukture, pomoč pri razdeljevanju pomoči, zaščita t. i. varnih območij ipd.).

V konceptu človekove varnosti je najbolj eksplicitno vsebovano prizadevanje za celostni pristop razumevanja sodobne varnosti (Grizold in Bučar, 2011), kar je pa tudi naše vodilo v nadaljevanju.

3 Človekova varnost skozi javno mnenje v Sloveniji

Če je temeljna prvina današnjega koncepta varnosti ohranitev človekovega življenja ter zagotovitev njegove svobode in blaginje in občutki (ne)varnosti večine ljudi izvirajo bolj iz problemov vsakodnevnega življenja (Grizold in Bučar, 2011), potem je nujno pogledati, kaj so tiste zadeve, ki najbolj tarejo ljudi v lokalnem okolju. Sledili bomo široki opredelitvi človekove varnosti.

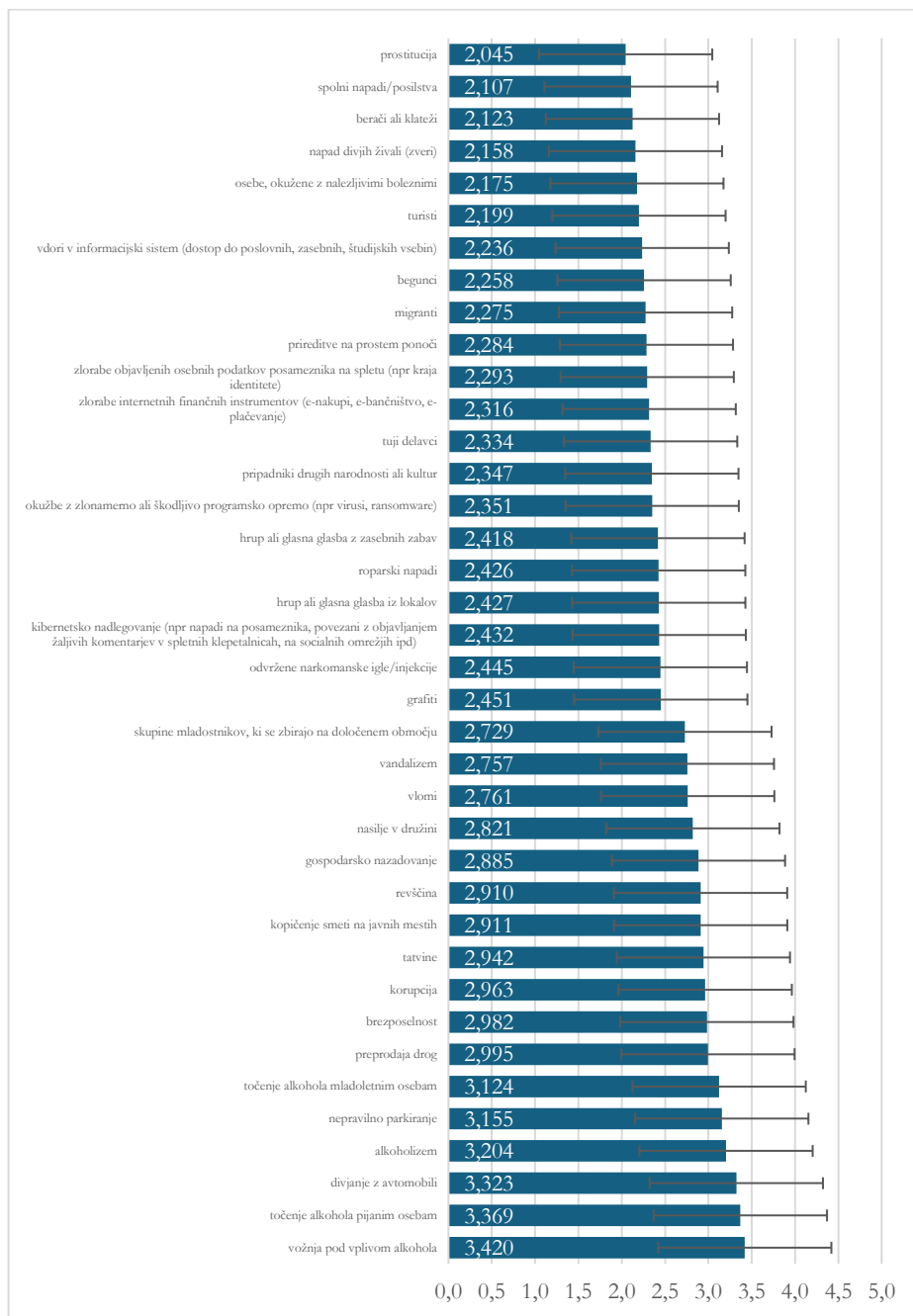
Zgodnje raziskave javnega mnenja v smislu ocenjevanja človekove varnosti kažejo, da so za varnost Slovenije ključni nevojaški viri ogrožanja (Malešič in Vegič, 2007), med njimi kriminaliteta, socioekonomski dejavniki (brezposelnost, revščina, nizka rodnost) ter prometne nesreče in uničevanje okolja. Sledijo samomori, naravne in tehnološke nesreče, gospodarske težave, begunci in nezakoniti priseljenci.

V raziskavi leta 2011 (Sotlar in Tominc, 2012) so bili kot najbolj ogrožajoči pojavi opredeljeni dejavniki negotovosti, kot sta brezposelnost in revščina, izzivi, povezani z opojnimi substancami (alkohol in droge), kriminaliteta, ogrožanje prometne varnosti, ekonomski dejavniki tveganja (gospodarsko nazadovanje gospodarska

kriminaliteta in korupcija). Za najmanj ogrožajoče dejavnike so bili ocenjeni turisti, spolni napadi/posilstva ter pripadniki drugih narodnosti ali kultur.

Raziskava, izvedena leta 2017 na enakem vzorcu (Sotlar in Tominc, 2021; Tominc in Sotlar, 2017), je pokazala podobne rezultate. Med najbolj ogrožajočimi so bili točenje alkohola pijanim osebam, brezposelnost, revščina, alkoholizem, tatvine, divjanje z avtomobili in vlomi, kot najmanj ogrožajoči dejavniki pa spolni napadi/posilstva, prostitucija, turisti, zapuščeni avtomobili, migranti, begunci in tuji delavci.

Z namenom doseganja raziskovalnih ciljev *Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih: primerjava ruralnih in urbanih okolij* smo v okviru terenskega raziskovanja spomladi 2022 izvedli anketiranje med prebivalci in policisti v 24 slovenskih občinah. Raziskava je pokazala, da je alkoholizem še vedno najbolj pereč problem lokalnega okolja, sledijo izzivi, povezani s prometno varnostjo (divjanje z avtomobili in nepravilno parkiranje). Societalna dejavnika, brezposelnost in revščina, ki sta bila v preteklosti zaznana kot najbolj ogrožajoča vira, danes nista več čisto v vrhu virov ogrožanja, odmik od preteklih let je statistično značilen. Sledita gospodarsko nazadovanje in korupcija. V primerjavi s preteklimi leti je zaznavanje problema kopičenja smeti na javnih mestih nižja, enako velja za zaznavanje nasilja v družini. Dejavniki, ki vplivajo na podobo okolja (vandalizem, grafitiranje), v očeh javnosti prav tako vse bolj izgubljajo pri občutkih ogroženosti. Tudi prireditve na prostem ponoči za prebivalce ne predstavljajo večjega problema. Turisti so bili običajno zaznani kot najmanj ogrožajoči v preteklih raziskavah, kar se je ob zadnjem merjenju javnega mnenja spremenilo. Med manj ogrožajočimi dejavniki ostajajo tudi tuji delavci, migranti ter berači ali klateži. Kot najmanjši problem v lokalni skupnosti prebivalci konstantno označujejo prostitucijo in spolne napade/posilstva (Tominc in Sotlar, 2023). Zaznavanje teh varnostnih pojavov pri prebivalcih je prikazano na grafu 1.

Graf 1: Varnostni pojavi v lokalni skupnosti v letu 2022 – povprečna vrednost s standardnim odklonom

Dobljene rezultate v nadaljevanju soočamo z dejavniki, ki jih opredeljuje poročilo UNDP o človekovi varnosti z namenom ugotavljanja, kako je človekova varnost dojeta v Sloveniji. Pri tem sledimo širši opredelitvi človekove varnosti, ki skladno s Poročilom o človekovem razvoju (1994) zajema naslednje dimenzije: (1) ekonomska varnost (brezposelnost, negotovost zaposlitve, dohodkovna neenakost, inflacija, nerazvita socialna varnost in brezdomstvo); (2) prehranska varnost (problemi fizičnega in ekonomskega dostopa do hrane); (3) zdravstvena varnost (nevarnosti za življenje in zdravje ter neustrezen dostop do zdravstvenih storitev); (4) okoljska varnost (degradacija ekosistemov, onesnaževanje vode, zraka in tal); (5) osebna varnost (fizično nasilje, vojna, diskriminacija, nasilje v družini, zloraba otrok); (6) varnost skupnosti (etnične napetosti in nasilni konflikti); in (7) politična varnost (državna represija in kršenje človekovih pravic) (UNDP, 1994).

V tabeli 1 so prikazani varnostni pojavi, razvrščeni glede na pet dimenzij človekove varnosti.³ Kriterij razvrščanja temelji na zavedanju, da je narava groženj sodobnega sveta takšna, da tudi dimenzij človekove varnosti ne moremo striktno ločevati, saj med njimi obstajajo povezave in prekrivanja, zato smo poskušali varnostne pojave razvrstiti v posamezno dimenzijo človekove varnosti glede na končne posledice, ki jih grožnje imajo/povzročijo pri posamezniku. Zavedamo se, da bi nekatere varnostne pojave lahko uvrstili tudi v katero drugo dimenzijo, vendar je pri odločitvi na koncu vedno prevladal premislek, kakšna je dejanska posledica nekega pojava in kdo jo najbolj občuti.⁴

Tabela 1: Zaznavanje varnostnih pojavov leta 2022 glede na dimenzije človekove varnosti

Dimenzije človekove varnosti	Varnostni pojavi	<i>M</i>	<i>Md</i>	<i>Mo</i>	<i>SD</i>
Ekonomska varnost	brezposelnost	2,98	3,00	3	1,077
	korupcija	2,96	3,00	3	1,225
	revščina	2,91	3,00	3	1,096
	gospodarsko nazadovanje	2,89	3,00	3	1,100
	zlorabe internetnih finančnih instrumentov (e-nakupi, e-bančništvo, e-plačevanje)	2,32	2,00	2	1,139

³ Človekova varnost ima sicer več dimenzij, vendar v dve dimenziji (prehransko in politično varnost) nismo mogli uvrstiti nobenega od varnostnih pojavov, ki smo jih proučevali v naši raziskavi.

⁴ Tipičen primer takšnega varnostnega pojava je »preprodaja drog«, ki sodi v polje kriminalitete in bi lahko bil uvrščen skupaj s podobnimi pojavi v dimenzijo osebne varnosti. Toda skladno s človekocentrično filozofijo koncepta človekove varnosti smo upoštevali, da preprodaja drog predvsem omogoča uživanje drog, ta pa vodi v hude zdravstvene posledice in (lahko) celo smrt posameznika. Zato smo varnostni pojav uvrstili v dimenzijo zdravstvene varnosti.

Dimenzije človekove varnosti	Varnostni pojavi	<i>M</i>	<i>Md</i>	<i>Mo</i>	<i>SD</i>
	berači ali klateži	2,12	2,00	1	1,209
Zdravstvena varnost	točenje alkohola pijanim osebam	3,37	3,00	4	1,211
	alkoholizem	3,20	3,00	3	1,156
	točenje alkohola mladostnikom	3,12	3,00	3	1,226
	preprodaja drog	2,99	3,00	3	1,290
	odvržene narkomanske igle/injekcije	2,45	2,00	1	1,289
	osebe, okužene z nalezljivimi boleznimi	2,17	2,00	1	1,180
	napad divjih živali (zveri)	2,16	2,00	1	1,237
Okoljska varnost	kopičenje smeti na javnih mestih	2,91	3,00	2	1,247
	vandalizem	2,76	3,00	3	1,164
	grafiti	2,45	2,00	2	1,244
Osebna varnost	vožnja pod vplivom alkohola	3,42	3,00	3	1,195
	tatvine	2,94	3,00	3	1,171
	nasilje v družini	2,82	3,00	3	1,098
	vlomi	2,76	3,00	2	1,219
	kibernetsko nadlegovanje (npr. napadi na posameznika, povezani z objavljanjem žaljivih komentarjev v spletnih klepetalnicah, na socialnih omrežjih ipd.)	2,43	2,00	2	1,217
	roparski napadi	2,43	2,00	2	1,190
	okužbe z zlonamerno ali škodljivo programsko opremo (npr. virusi, ransomware)	2,35	2,00	2	1,166
	zlorabe objavljenih osebnih podatkov posameznika na spletu (npr. kraja identitete)	2,29	2,00	1	1,191
	vdori v informacijski sistem (dostop do poslovnih, zasebnih, študijskih vsebin)	2,24	2,00	1	1,144
	spolni napadi/posilstva	2,11	2,00	1	1,187
	prostitucija	2,04	2,00	1	1,183
	Varnost skupnosti	divjanje z avtomobili	3,32	3,00	3
nepravilno parkiranje		3,15	3,00	3	1,239
skupine mladostnikov, ki se zbirajo na določenem območju		2,73	3,00	3	1,171
hrup ali glasna glasba iz lokalov		2,43	2,00	2	1,182
hrup ali glasna glasba z zasebnih zabav		2,42	2,00	2	1,155
pripadniki drugih narodnosti ali kultur		2,35	2,00	1	1,296
tuji delavci		2,33	2,00	1	1,242
priveditve na prostem ponoči		2,28	2,00	1	1,154
migranti		2,27	2,00	1	1,271
begunci		2,26	2,00	1	1,270
turisti		2,20	2,00	1	1,266

Legenda: 1 – *sploh ne ogroža*, 5 – *zelo močno ogroža*; $N = 1.145$; *M* – povprečna vrednost, *Md* – mediana, *Mo* – modus, *SD* – standardni odklon

4 Razprava

Pri ekonomski dimenziji (ang. *Economic security*) človekove varnosti je treba upoštevati tako blaginjo posameznika kot blaginjo celotne družbe. Ekonomska varnost zahteva zagotovljen osnovni dohodek (UNDP, 1994), kar je povezano z zaposlitvijo ali socialnimi transferji. Na primer brezposelnost (še posebej, če pride do nje pri določenih skupinah ljudi kot so mladi ali etnične manjšine ipd.) je lahko eden od glavnih dejavnikov, na katerih temeljijo politične napetosti in etnično nasilje (UNDP, 1994). V raziskavi 2022 prebivalci ekonomski varnosti ne pripisujejo večjega pomena (povprečje ne dosega srednje vrednosti); brezposelnost in revščina imata izmed vseh varnostnih pojavov najvišje povprečne vrednosti, brezdomstvo (berači, klateži) pa prebivalci ne dojemajo kot večje grožnje.

Glede zdravstvene varnosti (ang. *Health security*) je javno mnenje že bolj razdeljeno. Zdravstvena varnost se navezuje na načine prehranjevanja, ki še vedno povzroči veliko smrti, pri revnih ljudeh zaradi pomanjkanja hrane, v razvitem svetu pa zaradi preobilnega in nezdravega načina prehranjevanja. Povezana je tudi z onesnaženostjo okolja (vode in zraka), nevarnosti za življenje in zdravje ter neustrezen dostop do zdravstvenih storitev (UNDP, 1994). Glede na to, da je v Sloveniji še dovolj hrane, ne preseneča, da v naši raziskavi kot bolj ogrožajoči dejavniki zdravju izstopajo tisti, ki izhajajo iz nezdravega življenjska sloga (točenje alkohola pijanim osebam, alkoholizem, točenje alkohola mladoletnim osebam, preprodaja drog), in so med vsemi varnostnimi pojavi v lokalni skupnosti najvišje ocenjene, po drugi strani pa ljudi bolj malo skrbijo nalezljive bolezni (osebe, okužene z nalezljivimi boleznimi).

Okoljska varnost (ang. *Environmental security*) se navezuje na bivalno okolje in je pomembna za počutje ljudi in njihovo prihodnost. Gre za zaščito našega okolja pred škodljivimi vplivi, kot so onesnaževanje zraka, voda in tal, izguba biotske raznovrstnosti ter podnebne spremembe. Pomembno je, da se zavedamo svoje odgovornosti do okolja in sprejemamo trajnostne odločitve, ki bodo ohranile naš planet za prihodnje generacije (United Nations, 1987). Ljudje smo z razvojem močno obremenili okolje tako zaradi onesnaževanja kot zaradi črpanja naravnih virov. Lahko bi rekli, da je ena največjih okoljskih groženj pomanjkanje vode, kar je lahko tudi dejavnih največjih konfliktov – etničnih sporov in političnih napetosti (Tominc in Sotlar, 2022). V raziskavo smo v to dimenzijo sicer uvrstili varnostne pojave, ki bolj vplivajo na red/urejenost v lokalnem okolju (kopičenje smeti na

javnih mestih, vandalizem, grafiti), in ugotovili, da pri njih ni izrazitega odklona javnega mnenja v negativno ali pozitivno smer (niti ogrožajo, niti ne ogrožajo izrazito).

Morda noben drug vidik človekove varnosti ni tako pomemben za ljudi kot njihova osebna varnost (ang. *Personal security*) oz. varnost pred fizičnim nasiljem, ki pa lahko variira glede na stopnjo nasilja (grožnje nasilja imajo več oblik – fizično mučenje, vojna, etnične napetosti, kriminaliteta, ulično nasilje, posilstvo, nasilje v družini, zloraba otrok, samomori, zloraba drog ipd.) (UNDP, 1994). Zato ne preseneča, da smo v ta sklop lahko uvrstili več kot eno četrtino varnostnih pojavov (11). Zanimivo je, da so kot bolj ogrožajoči dejavniki opredeljeni tisti, ki se nanašajo na lastnino (tatvine, ropi), kot pa tisti, ki se nanašajo na spolno nedotakljivost (spolni napadi/posilstva, prostitucija). Enako bi lahko trdili za dejavnike s področja kibernetске varnosti.

Varnost skupnosti (ang. *Community security*) se osredotoča na varnost in dobro počutje lokalnih skupnosti in skuša operacionalizirati človekovo varnost, človekov razvoj in paradigme izgradnje države na lokalni ravni. Večina ljudi črpa varnost iz članstva v skupini – družini, skupnosti, organizaciji, rasni ali etnični skupini, ki lahko zagotovi kulturno identiteto in pomirjujoč nabor vrednot (UNDP, 1994). Zato je pomembno, kakšna je ta skupnost, kaj posamezniku omogoča in katere izzive postavlja predenj. V raziskavi smo se tej dimenziji varnosti približali z dvema skupinama varnostnih pojavov. Prva se nanaša na urejenost/prijetnost lokalnega okolja, druga pa na etnično sestavo skupnosti. Pri tem večji pomen prebivalci pripisujejo urejenosti okolja, zato jih npr. bistveno bolj moti divjanje z avtomobili, hrupna glasba kot pa pripadniki drugih družbenih skupin, kot so migranti, tuji delavci, begunci in turisti ipd.

5 Zaključek

Spreminjajoča narava sodobnih groženj je pretežno orientirana na zaščito državljanov (človekove pravice) in vladavine prava, torej gre za človekovo varnost. Kompleksnost varnostnega okolja pa narekuje, da se koncepti zagotavljanja varnosti (človekove, nacionalne in mednarodne) medsebojno dopolnjujejo. Država mora zagotoviti varnost v najširšem pomenu, ko gre za njene prebivalce, pa izhajati iz dimenzij človekove varnosti.

Varnostni teoretiki (Grizold, 1996; Sotlar idr., 2020) varnost opredeljujejo kot družbeno kategorijo oziroma pojav, ki predstavlja eno izmed temeljnih dobrin, nepogrešljivih vrednot, stanje in ne nazadnje tudi cilj, ki omogoča obstoj, hkrati pa pripomore h kakovosti življenja in k skladnejšemu razvoju posameznika in sodobne družbe oziroma določene skupnosti na mednarodni, nacionalni kot tudi lokalni ravni. Temu pritrjujejo tudi laiki. V duhu časa, ko človeštvo stremi h kopičenju dobrin, legitimno razmišljamo tudi o varnosti kot dobrini in kakšen odnos imamo do te dobrine.

Pričujoča razprava je nakazala določene priložnosti za nadaljnje raziskovanje. Smiselni bi bil celostni pristop k zaznavanju človekove varnosti, skladno s teoretičnimi koncepti človekove varnosti in vse bolj poudarjenega trajnostnega razvoja. V prihodnje raziskave o zaznavanju varnosti pri prebivalcih bi zato veljalo uvrstiti takšne, ki merijo vse dimenzije koncepta človekove varnosti. Med nje sodita tudi prehranska varnost (ang. *Food security*) in politična varnost (ang. *Political security*). Pri prehranski varnosti gre predvsem za vprašanje razpoložljivosti hrane in posameznikove zmožnosti dostopati do nje (finančni vidik), kar zna biti spričo vse večje globalizacije gospodarstva vedno večji problem zaradi odvisnosti od velikih korporacij, še posebej v kriznih razmerah (to so pokazale tudi izkušnje ob pandemiji covid-19). Dejavniki, ki vplivajo na prehransko varnost, so tudi gospodarski, okoljski, logistični, kmetijski ipd. Pri prihodnjem raziskovanju smo lahko tudi nacionalno specifični in poleg že identificiranih naslovimo tudi vprašanja, kot so lastništva prehranskih proizvodnih obratov, samooskrbe, delovanja prehranske verige ipd.). Pri politični varnosti pa gre primarno za vprašanja, ki se nanašajo na človekove pravice in svoboščine, kršitve katerih se nanašajo na svobodo izražanja, združevanja in drugega nasilja države nad prebivalci z namenom, da posamezniku onemogoči svobodno uresničevanje svojih pravic in da si življenje oblikuje v skladu s prepričanji (UNDP, 1994). Zato v prihodnje raziskovanje ne bi škodilo (ponovno) vključiti vprašanj, ki se nanašajo na odnos med oblastjo in posamezniki (dogodki v času covid-19 kar sami kličejo po tem), druge dimenzije pa okrepiti z dodatnimi spremenljivkami oz. opise obstoječih varnostnih pojavov smiselno prirediti.

Tudi zadnje poročilo UNDP (2022) se zavzema za razširitev okvira človekove varnosti ob novi generaciji groženj, kot so npr. kibernetске grožnje, predvsem pa se zavzema za dodajanje solidarnosti k strategijam človekove varnosti. Pri tem solidarnost ni mišljena le kot dobrodelnost, ampak gre za poziv k prizadevanju za

človekovo varnost skozi »oči človeštva«. Problem človeštva namreč ni v pomanjkanju iznajdljivosti, sposobnosti, da bo našlo rešitve za probleme, ampak v nezmožnosti poistovetiti naše varnosti z varnostjo drugih. V tem smislu bi naj bili tudi nacionalni interesi na področju varnosti drugotnega pomena. Priznati je treba, da je poročilo v tem smislu odprtega duha in optimistično, a hkrati moramo opozoriti, da je – tako kot pri npr. globalnih okoljskih problemih – tudi pri (varnostnih) grožnjah potrebno iskreno skupno prizadevanje vseh držav. Tega pa v letu 2024 žal ne vidimo v izobilju, kar vlade držav spet usmerja bolj v zagotavljanje nacionalne varnosti, pri čemer jim znajo biti nekatera načela človekove varnosti prej v breme kot v pomoč.

Viri in literatura

- Agius, C. (2013). Social constructivism. V A. Collins (ur.), *Contemporary security studies* (str. 87–103). Oxford University Press.
- Balzacq, T. (2010). Constructivism and securitization studies. V M. D. Cavelty in V. Mauer (ur.), *The Routledge Handbook of Security Studies* (str. 56–72). Routledge.
- Hough, P. (2004). *Understanding global security*. Routledge.
- Human Security Initiative (2011). *Definition of human security*. <http://www.humansecurityinitiative.org/definition-human-security>
- Huysmans, J. (2002). Defining social constructivism in security studies: The normative dilemma of writing security. *Alternatives: Global, Local, Political*, 27(1), 41–62.
- Grizold, A. in Bučar, B. (2011). Izzivi sodobne varnosti: Od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa*, 48(4), 827–851. http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip2011_4_Grizold_Bucar.pdf
- Hampson, F. O. (2008). Human security. V P. D. Williams (ur.), *Security studies: An introduction* (str. 229–243). Routledge.
- Kaldor, M., Martin, M. in Selchow, S. (2007). Human security: A new strategic narrative for Europe, *International Affairs*, 83(2), 273–288. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2007.00618.x>
- Malešič, M. (2012). Teoretske paradigme sodobne varnosti in okolje kot varnostno vprašanje. *Teorija in praksa*, 49(2), 264–282.
- Prezelj, I. (2008). Človekova varnost v teoriji in praksi. *Delo in varnost*, 53(6), 17–26.
- Smith, S. (2002). *The contested concept of security*. Institute of defence and strategic studies Singapore. http://dr.ntu.edu.sg/bitstream/handle/10220/4423/rsis-workpaper_31.pdf?sequence=1
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2012). Zaznava deklarativnih virov ogrožanja nacionalne varnosti v slovenski družbi. *Varstvoslovje*, 14(3), 231–258. http://www.fvv.uni-mb.si/rV/arhiv/2012-3/02_Sotlar_Tominc.pdf
- Tadjbakhsh, S. (2005). *Human security: Concepts and implications - With an application to post-intervention challenges in Afghanistan*. https://www.sciencespo.fr/ceci/sites/sciencespo.fr/ceci/files/etude117_118.pdf
- Tsai, Y.-T. (2009). The emergence of human security: A constructivist view. *International Journal of Peace Studies*, 14(2), 19–33. <https://www.jstor.org/stable/41852991>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2017). Trendi percepcije javnosti do virov ogrožanja v lokalni skupnosti. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: konferenčni zbornik* (1.

- izd.) (str. 17–25). Univerzitetna založba Univerze.
<http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/300>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2021). Policijsko delo (v skupnosti), ki ga radi spregledamo – študija primera sodelovanja policije in gasilcev. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (str. 151–166). Univerzitetna založba Univerze.
<https://doi.org/10.18690/978-961-286-534-4>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2022). Trajnostni razvoj podeželja kot strateškega vira za zagotavljanje stabilnosti in varnosti družbe. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 8. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (str. 147–162).
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/724>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2023). Zaznavanje varnostnih pojavov v slovenskih občinah: Je slovensko javno mnenje še vedno stabilno. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 9. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (str. 79–89). Univerzitetna založba.
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/822>
- Trobbiani, R. (26. 4. 2013). *How should national security and human security relate to each other?* E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2013/04/26/how-should-national-security-and-human-security-relate-to-each-other/>
- United Nations. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our common future*. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- United Nations Development Programme (UNDP). (1994). *Human development report 1994*. Oxford University Press.
<https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *New threats to human security in the anthropocene: Demanding greater solidarity*. <https://hs.hdr.undp.org/pdf/srhs2022.pdf>
- Vogrin, A., Prezelj, I. in Bučar, B. (2008). *Človekova varnost v mednarodnih odnosih*. Fakulteta za družbene vede.

